

להוסיף ורוד לירוק - השפעה הסביבה על תחלואת נשים

רונית פיסו

הקואליציה לבריאות הציבור
ronit@phc.org.il

בשנים האחרונות נושא הסביבה צובע את המרחב הציבורי בירוק; הכלכלה נאמדת בירוק ולא רק בירוק של דולרים; מסלול הלימוד באקדמיה - "בריאות וסביבה" - נעשה מקצוע מוכר, וישנה עלייה בכמות המחקרים אף שאינה מספקת; לכל כלי תקשורת יש כתב סביבה, וכמעט בכל בית ממחזרים. לעומת זאת, השיח הסביבתי נותר מנותק מלא מעט סוגיות חברתיות, בהן השיח המגדרי.

סוג אחד של מחקרים הם אלה המשווים את ההשפעה השונה של גורמים סביבתיים (כגון זיהום אוויר או חשיפה לחומרי הדברה) על נשים לעומת גברים. אף על פי שהמחקר בעולם מוטה מגדרית לטובת הגברים, הידע שהצטבר עד כה מלמד שנשים מושפעות באופן שונה מגברים: מזהמים נוטים לחקות את ההורמון אסטרוגן, המצוי בשפע אצל נשים; כלי הדם והריאות קטנים וצרים יותר אצל נשים, ולפיכך נוטים להיות רגישים יותר למהמים; לנשים יותר רקמות שומן שמזהמים נוטים להצטבר בהן. בגלל סיבות אלה ואחרות נשים עלולות לחוות אחרת מחלות לב, סרטן ריאה, סרטן לימפומה שאינה הודג'קין ועוד.^[4]

בצרפת נבדקה ההשפעה של זיהום אוויר משרפת פסולת על שכיחות סרטן מסוג לימפומה שאינה הודג'קין.^[6] השפעה מובהקת נמצאה רק בקרב נשים. תוצאות המחקר הביאו את ממשלת צרפת לאמץ מדיניות סביבתית הכוללת החמרת תקנים וחייב מפעלים להתקין את הטכנולוגיה הטובה ביותר שישנה ולממן ביצוע ניטורים וסקרים בריאותיים.

סוג אחר של מחקרים מתמקדים באוכלוסיית הנשים. כוחם של מחקרים אלה באיתור מגמות הנעלמות מהעין בהשוואה מגדרית, למשל - שלנשים "חלונות זמן", כגון בגרות מינית או היריון, שבהם הן רגישות יותר לחשיפה סביבתית. כמו כן, בהשוואה לכלל האוכלוסייה, נשים לאחר גיל 60 נמצאות בסיכון גדול פי ארבעה לפתח טרשת עורקים.^[2] לממצאים אלה השלכות על התכנון המרחבי, על הסביבה ועל התעסוקה.

בהשוואה לעולם המערבי, מצב המחקר המבוצע על-ידי הרשויות הממשלתיות בארץ עגום למדי. מחקרים בודדים נדרשו לסוגיה המגדרית, אף על פי שישראל היא מדינה צפופה, מתועשת, ומרבית התושבים בה סמוכים למוקדי זיהום סביבתי. משרד הבריאות אמנם מקפיד על הפרדה בנתונים בין נשים וגברים, אך אם נמצאת שונות, המשרד אינו מסביר אותה.

אף על פי שידוע כי זיהום סביבתי (נוסף על הגנטיקה ועל אורחות החיים) תורם לתחלואה בסרטן הריאה ובסרטן לימפומה שאינה הודג'קין, לא נעשה ניסיון לעמוד על טיב הנתונים ולבודד את הגורמים הסביבתיים מהגורמים האחרים. בשנים 2000-2007 חלה עלייה של 10% בשיעור ההיארעות (incidence), הדיווח על מקרים חדשים) של סרטן ריאה בקרב נשים, לעומת ירידה של אחוז אחד בקרב גברים^[3,1]. בתוך אוכלוסיית הנשים ישנם הבדלים בין הנפוחות, ונפוחות טבריה, עכו, צפת, חיפה ותל-אביב בלטה בעלייה בדיווח על מקרים חדשים.

המחקר האקדמי נכשל אף הוא במבחן המגדר. חוקרים רבים בוחנים את ההשפעות שיש לגורמי סביבה על הפיריון של הנשים (והגברים) ועל תוצאי היריון שליליים (כגון לידה בטרם עת ופיגור בהתפתחות תוך-רחמית), אך כמעט לא נמצא מחקרים השמים במרכז את האישה, את גופה ואת בריאותה.

דו"ח בנושא הקשר בין זיהום סביבתי לתחלואת נשים, שפרסמה הקואליציה לבריאות הציבור, קורא לנקיטת מדיניות סביבתית ומגדרית.^[2]

א. תקצוב מחקרים - ללא ייצור ידע מקומי, הכולל ראייה מערכתית תוך שימת דגש על נשים ועל קבוצות אוכלוסייה רגישות אחרות (כגון ילדים), תמשיך הסביבה להיות גורם משמעותי לתחלואה. על פי הערכת משרד הבריאות, שליש מכלל התחלואה נגרמת מגורמי סביבה.^[3]

ב. קביעת מדיניות ויישומה - ארגון ה-OECD ביקר את ישראל על כך שאיננה מבצעת מספיק מחקרים, ומה שנעשה - אינו משמש בסיס לקבלת החלטות.^[5] אמנם הארגון לא התייחס ספציפית למחקר בתחום הקשר בין מגדר לבריאות, אך אין ספק שהביקורת נכונה גם בתחום זה.

ג. זכות הציבור לדעת - על משרדי הממשלה להפוך את נושא בריאות הסביבה לשקוף, למוכר ולמונגש, וזאת באמצעות הקמת מסד נתונים שיקלו מוקדי זיהום ונתונים של תחלואה. נתוני התחלואה יוצגו לפי מחוזות ונפוחות וגם לפי חתכים שונים, ובהם מגדר. מסד הנתונים יוכל להצביע על קשרים אפשריים בין גורמי זיהום לתחלואה.

ראוי לציין שני צעדים חדשים בכיוון חיובי: הקמת "רשם למחלות תעסוקתיות" שאמור לקדם את בריאות העובדים ובהם נשים בהיריון, וכן הקמת מאגר נתונים פתוח לציבור על פליטות לסביבה, שמפעלים יהיו חייבים בדיווח לו. ימים יגידו אם הפוטנציאל בחוקים אלה יתממש, ומה ההשלכות המגדריות של צעדים אלה.

בעמוד ממול: נשים במגוון מקצועות | צילומים מאתר פליקר ©
באדיבות הצלמים: Sarina Brady, Joe Ferguson, Yoooperann, והגופים:
Lower Columbia College, NASA, SMU Central University Libraries,
UNDP, USACE Europe District, U.S. National Archives

מקורות

- [4] Birnbaum LS and Fenton SE. 2002. Cancer and developmental exposure to endocrine disruptors. *Environmental Health Perspectives* 111: 389-394.
- [5] OECD. 2011. OECD environmental performance reviews: Israel 2011. OECD Publishing. doi: 10.1787/9789264117563-en.
- [6] Viel JF, Floret N, Deconinck E, et al. 2011. Increased risk of non-Hodgkin lymphoma and serum organochlorine concentrations among neighbors of a municipal solid waste incinerator. *Environment International* 37(2): 449-453.
- [1] חקלאי.צ. 2011. בריאות בישראל 2010. אתר משרד הבריאות, תחום מידע. www.old.health.gov.il/pages/default.asp?maincat=2&catId=653. עודכן ב־11 אוגוסט 2011.
- [2] נווה א. 2012. מה ידוע על זיהום סביבתי ותחלואת נשים? הקואליציה לבריאות הציבור. www.phc.org.il/4873. עודכן ב־29 פברואר 2012.
- [3] סבר ל, יפרח א, אוגורצב א ואחרים. 2011. מצב הבריאות בישראל 2010. המרכז הלאומי לבקרת מחלות, משרד הבריאות, פרסום מס' 333.

